

Johanneksen ilmestys

Historiallisia tietoja

Kirjoittaja sanoo nimekseen Johannes, mutta ei esittele itseään tarkemmin. Varhaisimman kirkollisen perimätiedon mukaan hän on nimenomaan apostoli Johannes. Tyyli muistuttaa Johanneksen evankeliumia ja kirjeitä. Kirjoittaja on niin tunnettu, että hänen ei tarvitse esitellä itseään. Apostoli Johannes vaikutti perimätiedon mukaan Efesossa, joka oli Vähän-Aasian kristillisyyden keskus, ja Ilmestyskirja on osoitettu juuri tämän alueen seurakunnille.

Monessa suhteessa Ilmestyskirja on vaikea, mutta ei kirjoituspaikan määrittämisen suhteen. Johannes sanoo kirjansa alussa saaneensa näkynsä ja käskyn kirjoittaa Patmoksen saarella. Patmos sijaitsee lähellä nykyisen Turkin länsirannikkoa, mutta kuuluu Kreikalle. Johannes kertoo olleensa saarella karkotettuna.

Ilmestyskirjan kirjoittaminen ajoitetaan yleensä keisari Domitianuksen aikaan. Kirkkohistorioitsija Eusebius 300-luvulta kertoo, että Domitianus vainosi kristittyjä ankarasti. Domitianus hallitsi 81–96 ja Johanneksen Ilmestys ajoitetaan yleensä 90-luvulle. Mahdollisesti Johannes pääsi palaamaan karkotuksesta Domitianusta seuranneen keisari Nervan aikana.

Johannes oli kirjan kirjoittamisen aikaan jo iäkäs. Perimätiedon mukaan hän eli hyvin vanhaksi, aina keisari Trajanuksen (98–117) aikaan asti. Johanneksesta ajatellaan myös, että hän oli varsin nuori Jeesuksen julkisen toiminnan aikaan. Nämä tiedot perustuvat Irenaeuksen, Eusebiuksen ja Hieronymuksen mainintoihin. (Oletetun nuoruutensa vuoksi Johannes kuvataan usein parrattomana kirkkotaiteessa, esim. [Da Vincin freskossa Viimeinen ehtoollinen](#) – kyseessä ei siis ole Magdalan Maria, kuten Dan Brownin Da Vinci -koodissa!)

Kristittyjen tilanne Ilmestyskirjan kirjoittamisen aikaan oli vaikea. Kirja itse kertoo vainoista ja vastustuksesta. Kirkkohistorioitsija Eusebiuksen mukaan keisari Domitianus vainosi ankarasti kristittyjä. Roomalaiset historioitsijat Suetonius ja Cassius Dio kertovat, että Domitianus oli varsinkin hallituksensa loppua kohti vainoharhainen, ja että hän otti itselleen nimityksen *dominus et deus*, herra ja jumala.

Tätä taustaa vasten monet Ilmestyskirjan näkyjen teemat ovat olleet hyvin ajankohtaisia kirjan ensimmäisille vastaanottajille. Johanneksen Ilmestyksessä korostuu Kristuksen suvereeni hallitus, maailman antikristillisiä hallitsijoita vastaan. Jumala on korostetusti kaikkivaltias, *pantokrator* – tämä on nimenomaan Ilmestyskirjalle tyypillinen sana, joka esiintyy siinä yhdeksän kertaa, muuten UT:ssa vain kerran. Huomattavaa on myös kuvaus Babylonin antikristillisestä vallasta, jonka piirteitä aikalaiset varmasti näkivät tuon ajan Roomassakin. Ilmestyskirjassa mainitaan erikseen myös marttyyrit.

Johanneksen ilmestys vaikuttaa levinneen kirjoittamisensa jälkeen nopeasti. Jo Irenaeus puhuu kirjan laajalle levinneistä kopioista, ja kirjaan löytyy jo varhain monia viittauksia eri kirjoittajilta. Alun perin Ilmestyskirja on osoitettu seitsemälle Rooman Aasian provinssin seurakunnalle. (Aasian provinssi oli nykyisessä Turkissa ja on eri asia kuin nykyinen Aasian manner.) Seitsemän vastaanottajaa saattoi vaikuttaa kirjan nopeaan leviämiseen.

Ilmestyskirjan aitous herätti kuitenkin 200- ja 300-luvulla epäilyksiä. Ensimmäiset säilyneet tiedot kirjan apostolisuuden kyseenalaistamisesta ovat peräisin 200-luvun puolivälistä. Eusebiuksen mukaan Gaius, joka oli presbyteeri Roomassa, piti kirjaa harhaoppisen Cerinthuksen kirjoittamana. Samoin Eusebiuksen mukaan Dionysius, Aleksandrian piispa ja Origeneen oppilas, kiisti kirjan apostolisuuden, mutta myönsi sen silti inspiroiduksi ja

kanoniseksi. Kuitenkin jo toiselta vuosisadalta, vain noin puoli vuosisataa kirjan kirjoittamisen jälkeen, Justinos Marttyyri viittaa siihen apostolisena, ja edellä viitattiin Irenaeuksen todistukseen. Irenaeuksen kohdalla merkittävää on, että hän oli Polykarpoksen oppilas, ja Polykarpos puolestaan oli perimätiedon mukaan apostoli Johanneksen opetuslapsi.

Ilmestyskirja näyttää siis olleen lännessä jatkuvasti käytössä ja hyväksytty, mutta idässä sen reseptio (vastaanotto) oli epäselvempi, erityisesti 300-luvulla. Monet tunnetut itäiset isät eivät käyttäneet Ilmestyskirjaa ja se puuttuu joistakin kanonisten kirjojen listoista sekä syyrialaisesta Pešitta-käännöksestä. Idästä ei myöskään ole säilynyt kommentaareja Johanneksen Ilmestyksestä ennen 900-lukua. Toisaalta kuitenkin esim. tunnetussa Athanasioksen juhlakirjeessä se luetaan kanonisiin kirjoihin. Edelleenkin kirja ei lueta idän kirkkojen jumalanpalveluksessa, vaikka nykyään ne tunnustavatkin sen kanoniseksi.

Ilmestyskirjaa koskevien epäilysten syynä olivat sen kiliastiset tulkinnat ja symbolismin ylikorostus. Voi siis sanoa, että kyseessä oli ylireagointi kirjan väärinkäyttöä vastaan.

Ilmestyskirjan selittämisellä on pitkät perinteet kirkossa. Hieronymus sanoo Justinos Marttyyrin ja Irenaeuksen kirjoittaneen Ilmestyskirjasta. Ei ole selvää, oliko kyse varsinaisista kommentaareista. Ainakaan kokonaisia kommentaareja ei ole säilynyt. Meliton Sardeslaisella oli myös kirjoitus, joka käsitteli Ilmestyskirjaa, mutta se ei ole säilynyt. Victorinus Petoviolainen on ensimmäinen, jolta on säilynyt kokonainen kommentaari.

Victorinuksella on Ilm. 20 tuhannen vuoden kiliastinen tulkinta, mutta toisaalta myös rekapitulaatio ja Origenesta seuraten hän tulkitsi monia kohtia ”in modest allegorical manner” (eli ei liittänyt kaikkea kirjassa lopunajan historiaan). Hieronymus ”puhdisti” Victorinuksen kommentaarin siinä esiintyvistä kiliasmista. Hänen kauttaan Tyconiuksella oli suuri vaikutus myöhempään Ilmestyskirjan tulkintaan.

Toinen merkittävä varhainen selittäjä oli Tyconius. Hän esitteli seitsemän tulkinnallista sääntöä, joiden mukaan Ilmestyskirjaa voi selittää spiritualistisesti. Hänen tulkinta oli siis amilleniaalinen ja vahvan symbolinen. Tyconius oli donatolainen, mutta hänen tulkinnoillaan oli Augustinuksen kautta suuri vaikutus kirjan keskiaikaisiin selityksiin.

Kirjan tyyli ja tulkinnan avaimet

Lajityyppi

Tutkijat ovat välillä innostuneet liikaa Raamatun kirjojen kirjallisten lajityyppien määrittelyistä. Raamattu on ainutlaatuisten tapahtumien synnyttämää ainutlaatuista kirjallisuutta, joten sen kirjoja ei voida oletusarvoisesti luokitella sekulaarin tai muun uskonnollisen kirjallisuuden tutkimuksen pohjalta luotuihin lajityyppeihin. Ilmestyskirjasta itsestään voidaan kuitenkin löytää tiettyjä kuvauksia kirjan laadusta. Esko Murto (nykyään teologian apulaisprofessori Concordia Lutheran Theological Seminaryssa Kanadassa) luonnehti luentosarjallaan STI:ssa Ilmestyskirjan tyyliä: ”Ilmestyskirja on apokalyptis, profetia ja kirje – kaikkea samaan aikaan.”

Muodollisesti kirja on kirje. Heti alussa, muutaman jakeen mittaisen johdannon jälkeen, ovat kirjeelle tyypilliset tervehdykset ja kirjoittajan esittely. Vastaanottajiksi nimetään seitsemän Aasian seurakuntaa. Sisällöltään Ilmestyskirja ei kuitenkaan tyyppillinen kirje, vaan Johanneksen saaman ilmestyksen kuvaus.

Kirja on myös apokalypsi. Se alkaa sanoilla ”Jeesuksen Kristuksen ilmoitus” (KR38: ilmestys), ja tämä sana ilmoitus on kreikaksi *apokalypsis*. Sen voisi kääntää kirjaimellisesti peitteen pois ottamiseksi. Ilmestyskirjassa paljastetaan asioita, jotka muuten jäisivät salaan, ja näin autetaan uskovia näkemään kätkeytyä todellisuus.

Ilmestyskirja on verrattavissa VT:ssa Danielin kirjan loppuun, Jesajan kirjaan (luvut 2, 11, 24–27, 35 ja 58–66), Hesekielin kirjan lukuihin 34–38 ja Sakarjan kirjan loppuun, 11–14. Myös UT:ssa on muutamia taivaallisia näkyjä: Stefanuksella ja Paavalilla (Apt. 7:55–56, 2 Kor. 12:1–4).

Puhutaan myös apokalyptiikasta kirjallisuuden lajina. Se voidaan määritellä karkeasti esim. seuraavalla tavalla: se on kirjallisuutta, jossa jumalallisia salaisuuksia paljastetaan, yleensä taivaallisten enkeliolentojen välityksellä, ihmisvastaanottajalle historiallisissa olosuhteissa. Intertestamentaarisenä aikana kirjoitettiin juutalaista apokalyptinen kirjallisuutta. Koski-Homi tekee tärkeän huomion kirjoittaessaan, että Ilmestyskirja poikkeaa selvästi tästä ei-kanonisesta apokalyptisestä kirjallisuudesta. Tärkeä ero on, että Ilmestyskirja ei ole pseudonyyminen. Sitä ei siis ole pantu apokalypsilta kirjallisuudelle tyypilliseen tapaan muinaisten profeettojen nimiin, kuten esim. Eenokin kirja. Keskeisin ero on myös Ilmestyskirjan apostolinen alkuperä.

Johanneksen ilmestys on omien sanojensa mukaan profetia (Ilm. 1:3, 22:7, 10, 18, 19). Se on nuhteleva, ojentava, rohkaiseva ja kehottava, kuten muutkin Raamatun profetiat, mutta myös tulevia paljastava. Se on siis sekä julistusta, rohkaisua ja kehoitus kääntyä Jumalan puoleen kuulijoille nykyhetkessä että ennustus tulevaisuuden tapahtumista.

Tyyli

Ilmestyskirjassa on tyyllisiä samankaltaisuuksia Johanneksen evankeliumiin ja kirjeisiin, kuten jo mainittiin. Kieli ei ole erityisen vaikeaa eikä monimutkaista kreikkaa. Ilmestyskirjan kreikassa on seemiläistä vaikutusta, enemmän kuin Johanneksen evankeliumissa ja kirjeissä. Tämä selittyy sillä, että kirja on kirjoitettu suuremmalla kiireellä ja vähemmällä etukäteissuunnittelulla kuin evankeliumi ja kirjeet. Johannes on halunnut kirjata nopeasti näkynsä ylös.

Kirjassa on joitakin erikoisia, jopa virheelliseksi tulkittuja kieliopillisia rakenteita. Ne ovat kuitenkin tarkoituksellisia ja selittyvät sillä, että kirjoittaja kuvaa normaalin inhimillisen ajattelun tuolla puolen olevia asioita.

Tulkinta

Ilmestyskirjan tulkinta on herättänyt runsaasti erilaisia käsityksiä. Niinpä Ilmestyskirjan kohdalla on erityisen tärkeää ottaa lähtökohdaksi yleinen tulkintaperiaate: vaikeita kohtia on tulkittava Raamatun selkeiden kohtien valossa.

Ilmestyskirja on näkytekstiä, jonka voimakas vertauskuvallisuus kuuluu tyyllilajiin. Niissä näkyjen selityksissä, joita Raamatussa esiintyy, ilmenee näkytekstien symbolinen luonne. Kun tätä sovelletaan Ilmestyskirjaan, Raamattua selitetään Raamatulla. ”Kirjaimellinen tulkinta” ei aina ole tekstilajin mukainen tulkinta – tai toisin ilmaisten, tekstin kirjaimellinen tulkinta on se, jossa tekstiä luetaan sen itsensä ilmaisemien periaatteiden mukaan.

Ilmestyskirja ei sisällä muusta Raamatusta poikkeavaa oppia, ei myöskään eskatologiassa. Viimeisten aikojen tapahtumien suhteen on huomioitava Raamatun selväsanaisten kohdista erityisesti ainakin Matt. 24 ja rinnakkaiskohdat (”synoptinen apokalypsi”), 1 Tess. 4–5, 2 Tess. 2. Koski-Homi kirjoittaa hyvin: ”kirjan ymmärtäminen vaatii Raamatun selvien kohtien ja perusopetusten syvällistä tuntemista. Ilmestyskirja ei ole uskossa aloittelevia varten eikä se laske uskon varsinaista perustusta, vaan vahvistaa ja rohkaisee uskoa, joka jo on syntynyt evankeliumin selkeiden sanojen yksinkertaisesta vastaanottamisesta.”

Ilmestyskirjan tulkinnassa esiintyy neljä pääasiallista mallia:

1. Preteristinen

- Ilmestyskirjan näkyjen tulkitaan viittaavan kirjan kirjoittamisaikaan
2. Historiallinen
Näkyjen selitetään tarkoittavan kirkkohistorian eri vaiheita
 3. Futuristinen
Kirjan pääosa käsittelee aikaa juuri ennen loppua
 4. Idealistinen
Kirjan näyt ovat symbolisia ja kuvaavat ajattomia tai moneen aikaan soveltuvia totuuksia

Muista tulkintamalleista voisi vielä mainita liturgisen tulkinnan (Shepherd, Hahn) ja esoteeriset tulkinnat (kristinuskon ulkopuolella). Tämä kuvaa sitä mielenkiintoa ja tulkinnallista moninaisuutta, jota Ilmestyskirja on herättänyt.

Johanneksen ilmestystä ei pidä puristaa vain yhden tulkintamallin muottiin, vaan on annettava tekstin itse puhua. Se sisältää sekä aikaansa liittyvää ainesta (erityisesti kirjeet seurakunnille), Kirkon maanpäällisen historian suuria linjoja, yleisiä hengellisiä totuuksia että eskatologista ainesta. Kaikissa tulkintamalleissa on siis jotain totuutta.

Tärkeä tulkinnallinen jako kulkee nk. lineaarisen mallin ja rekapitulaatiomallin välillä. Linearisessa mallissa katsotaan, että Ilmestyskirjan näyt kuvaavat tapahtumia aikajärjestyksessä alusta loppuun, niin että aiemmat näyt kuvaavat aikaisempia tapahtumia ja kirjan loppua kohti edetään tapahtumissa eteenpäin. Rekapitulaatiomallissa taas katsotaan, että sama ajanjakson tapahtumia kuvataan monta kertaa eri tavoin tai eri näkökulmista, eli Ilmestyskirjassa käydään maailmanhistoriaa läpi useamman kerran.

Näillä luennoilla seurataan rekapitulaatiota tulkintaperiaatteena: Ilmestyskirja kertoo eri näkysarjoissa koko Kristuksen Kirkon historian loppuun asti. Jos tapahtumat selitetään peräkkäisinä, joudutaan outoihin päätelmiin ja sekasotkaiseen historiaan, jossa samat asiat toistuvat. Tämä on myös perinteinen tulkintatapa, joka oli 1700-luvulle luterilaisten, roomalaiskatolisten, ortodoksien ja reformoitujen jakama.

Puhtaasti lopunajallinen selitysmalli (jonka mukaan kaikki kirjassa kuvattu koskee vain aivan viimeisiä aikoja ja on kuvaus niiden historiallisista tapahtumista) on osoittautunut sikäli epäluotettavaksi, että usein Ilmestyskirja näyt on kuitenkin sovitettu sen hetkiseen tilanteeseen. Tulkinta on sitten vanhentunut, kun loppu ei tullutkaan vielä. Monet esimerkiksi pitivät Napoleonia Ilmestyskirjan petona, myöhemmin samassa roolissa nähtiin Hitler jne.

Puhtaasti lopunajallista mallia vastaan voi myös kysyä, olisiko kirja annettu niin, että se on melko tarpeeton suurimman osan Kirkon historiaa. Lisäksi voidaan katsoa tämän tulkintatavan hedelmiä.

Keskeisiä teemoja

Ilmestyskirja on Kristus-keskeinen kirja. Jeesus on kirjan A ja O. Ilmestyskirjan kristologia (eli oppi Kristuksesta) on todella rikas. Kristuksen jumaluus tulee siinä hyvin selvästi esille.

Kristus on ilmestyskirjassa korotettu Herra. Hän on koko kosmoksen, koko luomakunnan Herra ja historian Herra. Hän hallitsee ja tuomitsee eläviä ja kuolleita. Hän on enkelien Herra. Ennen kaikkea hän on kuitenkin Kirkon Herra, joka johtaa omaa kansaansa halki ajan ahdistuksien kohti lopullista voittoa.

Kristus on Ilmestyskirjassa myös ”Karitsa, joka oli teurastettu”. Kuvaavaa on, että sana karitsa esiintyy UT:ssa 34 kertaa, joista Ilmestyskirjassa 29. Ilmestyskirja lähtee siitä, että Kristuksen sovitustyö on täytetty, lukija tietää tämän ja uskoo tämän. Kirja ei siis laske uskon perustaa, kuten Koski-Homi edellä lainatussa kohdassa kirjoitti, vaan se on kirjoitettu nimenomaan jo uskoville uskon vahvistukseksi ja lohdutukseksi.

Ilmestyskirjalla on sopiva paikkansa Raamatun viimeisenä kirjana: Luominen kuvataan Raamatun alkulehdillä, Ensimmäisen Mooseksen kirjan alussa, Uudet taivaat ja uusi maa puolestaan aivan Ilmestyskirjan lopussa. Ilmestyskirja myös monin tavoin summaa Raamatun viestin: ”Ilmestyskirja paljastaa ja vahvistaa, että Kristus oli profeetallisesti luvattu, ja että hänen ihmiseksi tulemisensa, kuolemansa ja ylösnousemuksensa tapahtuivat, että Jumalan luomakunta palautettaisiin alkuperäiseen kunniaansa ja vanhurskauteensa.”

Ilmestyskirja on myös doksologinen eli ylistyksellinen: se sisältää monta taivaallista ylistyshymniä Jumalalle ja Karitsalle. Se antaa lukijalle välähdyksiä taivaallisesta jumalanpalveluksesta. Myös tällä tavalla se on apokalyptinen: salattuja, jumalallisia totuuksia paljastava.

Yksi Ilmestyskirjan keskeisimpiä teemoja on Jumalan suvereeni hallintavalta: kaikki tapahtuu hänen tietensä ja hänen sallimanaan. Paljon esiintyvät myös kestävyuden, säilyttämisen ja sanan sekä uskon ”pitämisen” teemat. Ilmestyskirjan viesti on, että Herra palaa pian vapauttamaan omansa ja voittaa kaikki kristittyjä sortavat pahan vallat. Pohjimmiltaan Ilmestyskirja on siis pelottavista näyistään huolimatta rohkaisun ja lohdutuksen kirja.

Rakenne

Selittäjät jäsentelivät Ilmestyskirjaa hieman eri tavoin. Moni katsoo sen jakautuvan seitsemään pääosaan. Tämä on hyvin mahdollista, sillä luku seitsemän on muutenkin Ilmestyskirjan rakenteessa keskeinen: on seitsemän sinettiä, pasuunaa jne. Alla on yksi mahdollinen jäsenny kirjan rakenteesta.

- Aloitukset 1:1–20
 - Esittely 1:1–8
 - Prologi 1–3
 - Tervehdykset ja doksologia 4–6
 - Kristuksen toinen tulemus 7–8
 - Tehtävänanto kirkastetulta Kristukselta Johannekselle: kirjoita! 1:9–20
- kirjeet seitsemälle seurakunnalle 2:1–3:22
- valtaistuinnäky 4:1–5:14
 - Jumala valtaistuimellaan taivaassa 4:1–11
 - Karitsa ja kirjakäärö 5:1–14
- seitsemän sinettiä 6:1–8:1
- seitsemän pasuunaa 8:2–11:19
- Kristuksen ja saatanan, Jumalan kansana ja pahan voimien välinen taistelu 12:1–14:20 (lohikäärme, peto, väärä profeetta)
- seitsemän vihan maljaa 15:1–16:21
- Kristuksen voitto ja uusi luominen 17:1–22:5
 - Lohikäärmeen joukkojen tappio ja tuomio 17:1–18:24
 - Kristus, Voittaja 19:1–21
 - Lohikäärmeen tappio ja tuomio 20:1–10
 - Ruumiin ylösnousemus ja viimeinen tuomio 20:11–15
 - Uudet taivaat ja uusi maa sekä uusi Jerusalemi 21:1–22:5
- epilogi 22:6–21